

# ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ

**Роман ЛЕВУСЬ**

*здобувачка освіти спеціальності «Правоохоронна діяльність»*

*Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола*

**Науковий керівник: Тетяна МЕЛЬНИК**

*викладач юридичних дисциплін, старший викладач*

**Актуальність теми.** Останнім часом актуальним питанням є забезпечення прав і свобод людини, а також їх захист державою, що здійснюється на підставі національного законодавства та норм міжнародного права.

Окрім того, в Україні декілька років тому розпочалася реформа органів Міністерства внутрішніх справ, великим досягненням якої стало створення Національної поліції з новими підходами і стандартами як до самих кандидатур поліцейських, так і до організації їх діяльності.

Враховуючи обидва спрямування політики нашої держави, виникає питання, як в умовах припинення правопорушень, особистого захисту і захисту оточуючих, забезпечити виконання законних прав і свобод осіб, які порушують закон. Адже поліцейські повинні одночасно вчинити дії, спрямовані на зупинення правопорушення, однак не перейти межу і забезпечити дотримання законних прав тих, хто такі правопорушення вчиняє.

**Стан наукових досліджень.** Аналіз наукової літератури свідчить про те, що питання застосування поліцією примусових заходів є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, в роботах таких авторів як Авер'янов В.Б., Крупчан О. Д., Бочек О.І., Бурбика М.М., Солонар А.В., Ялішевська К.Д., Ванівська Л.Р., Гель А.П., Гладун З.С., Гончарук С.Т. та ін. знаходимо спроби системного аналізу правових засад, практики застосування та обґрунтування необхідності таких заходів.

**Мета дослідження** полягає у тому, щоб дослідити поняття поліцейських заходів примусу, заходів фізичного впливу, порядку застосування, а також нормативно-правового забезпечення і міжнародного досвіду.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Стаття 3 Конституції України визначає людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку як найвищу соціальну цінність. Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та публічної безпеки.

Стаття 29 закону України «Про Національну поліцію» визначає, що поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру. Превентивні заходи включають перевірку документів, огляд, зупинку транспортних засобів, обмеження доступу до території тощо. Примусові заходи охоплюють фізичний вплив, спеціальні засоби та застосування вогнепальної зброї.

Основні принципи застосування заходів: законність, необхідність, пропорційність, ефективність. Слід відмітити, що шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не повинна перевищувати блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди [2, с. 83]. Обов'язкові вимоги: поліція повинна пояснити причини застосування заходів, вказати правові підстави, припинити дію заходів після досягнення мети, якщо її досягнення неможливе або в подальшому застосуванні немає потреби. Законодавство також регулює процедури адміністративного затримання, особистого огляду та огляду речей.

Законність і професійна підготовка поліцейських є ключовими для забезпечення прав і свобод громадян, а також формування довіри до поліції як ефективного інструменту охорони порядку [3, с. 60].

Згідно зі ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», фізичний вплив є заходом примусу, що застосовується для припинення правопорушень,

забезпечення безпеки чи затримання осіб, якщо інші заходи неефективні [4, с. 82].

Критерії застосування фізичної сили (ст. 43):

- Заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.
- Вид та інтенсивність заходів повинні відповідати характеру ситуації.
- Заборонено застосовувати фізичну силу до вагітних жінок, малолітніх, людей похилого віку чи з інвалідністю, окрім випадків збройного нападу чи опору.

У разі завдання тілесних ушкоджень поліцейський має повідомити керівництво, а прокурор — зареєструвати факт.

Відповідальність за перевищення під час застосування даних заходів настає за ст. 365 Кримінального кодексу України, відповідно до якої перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [5, с. 62].

Згідно частини 1 статті 42 Закону України "Про Національну поліцію" поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- фізичний вплив (сила);
- застосування спеціальних засобів;

- застосування вогнепальної зброї.

Працівник поліції для виконання своїх службових повноважень відповідно до ч. 4 ст. 42 ЗУ «Про Національну поліцію» має право застосовувати та використовувати такі спеціальні засоби: 1) гумові та пластикові кийки; 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії; 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо); 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; 5) засоби примусової зупинки транспорту; 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; 7) службові собаки та службові коні; 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії; 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу; 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; 12) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами; 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

У зарубіжних країнах накопичено значний досвід застосування поліцейських заходів примусу, ось декілька з них:

Франція: Жандармерія застосовує поступові рівні примусу: від попередження до застосування зброї. Особлива увага приділяється переговорам і мінімізації шкоди. Рівні застосування примусу жандармами мають на меті застосування примусу, необхідного для припинення правопорушення, а також забезпечення особистої безпеки жандарма. Ці принципи викладені в законодавстві та роз'яснені в пам'ятці професійного втручання [5, с. 62].

Великобританія: Існує Незалежна комісія з розгляду скарг на діяльність поліції. Діяльність вказаної комісії полягає у відстежуванні порядку застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими, виду застосованих заходів адміністративного примусу, а також доцільності їх застосування у кожному конкретному випадку [6, с. 185 ].

Грузія: Згідно з статтями 31- 35 Закону Грузії «Про поліцію» для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію, поліцейський має право пропорційно застосовувати найбільш відповідні заходи примусу тільки в разі необхідності, з інтенсивністю, яка забезпечує досягнення законної цілі. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з розрахунку конкретної ситуації, характеру правопорушення й індивідуальних особливостей правопорушника. В той же час під час застосування заходів примусу поліцейські зобов'язані докладати зусиль для того, щоб заподіяна шкода була мінімальною [7, с. 48].

Австрія: Адміністративне затримання буде застосовуватись тільки у тих випадках коли особа відмовиться від добровільного внесення тимчасового забезпечення у розмірі штрафу, який передбачений за відповідне правопорушення [8, с. 190].

Німеччина: Принцип пропорційності – завдана шкода не повинна перевищувати досягнуте благо. Шкода від незаконних дій поліції компенсується з бюджету без судового втручання.

**Висновки.** Таким чином, на підставі проведеного аналізу чинного законодавства України, норм міжнародного права, зарубіжного досвіду і наукових доробок, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день питання використання заходів примусу взагалі і фізичного впливу зокрема, є актуальним, певною мірою врегульованим, однак потребує подальшого вивчення і вдосконалення.

В умовах проведення реформування органів Міністерства внутрішніх справ і створення Національної поліції питання, пов'язані з організацією діяльності поліцейських є важливими і досить актуальними. Особливо це стосується поліцейських заходів примусу і порядку їх застосування, оскільки такі дії поліцейських напряму пов'язані із іншою важливою сферою, а саме захист прав і свобод людини.

Під час дослідження даної теми визначено поняття поліцейських заходів взагалі, їх основних ознак і функцій. Також вивчено систему поліцейських заходів і їх поділ на два основні види: превентивні і заходи примусу.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України Закон України від 28.06. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 02.03.2024р.)
2. Коваленко Л.П., Тарасов І.С. Поліцейські заходи патрульної поліції. Вісник Запорізького національного університету. 2016. № 4.
3. Гончарук С.Т. Адміністративне право України: навч. посібник. К.: Генеза, 2000.
4. Гель А.П. Судові та правоохоронні органи України: навч. Посібник. МАУП, 2004.
5. Ілляшко О.О. Законність як головний аспект діяльності правоохоронних органів України. Вісник ЛутДУВС. 2005.
6. Каленіченко Л.І. Забезпечення реалізації юридичної відповідальності заходами Національної поліції. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2.
7. Авер'янов В. Б., Крупчан О. Д. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. Харків, 2001.
8. Авер'янов В.Б. Виконавча влада і адміністративне право. Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002.